

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра теорії та методики початкової освіти

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.

МОРФОЛОГІЯ:

**методичні рекомендації організації самостійної роботи з курсу
«методика викладання мовно-літературної освітньої галузі у
початковій школі»**

**для здобувачі освіти першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти з курсу
спеціальності**

013 «Початкова освіта»

Мукачево - 2022

УДК 378.041 – 057:811.161.2'366 (083.13)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково -методичною радою Мукачівського державного університету протокол № 2 від 5 вересня 2022 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри протокол № 2 від 5 вересня 2022 р.

Укладач: **Паук М.М.** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та методици початкової освіти МДУ.

Рецензент: **Товканець Г.В.** - доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методици початкової освіти МДУ.

Паук М.М. Українська мова в початкових класах.Морфологія.: методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи для здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта, для денної та заочної форми навчання. Мукачево: МДУ, 2022. 60с.

Навчально – методичне видання вміщує матеріал для підготовки до самостійних занять здобувачів освіти 013 Початкова освіта, з розділу української мови «Морфологія», з метою розширення їх професійної компетентності та орієнтації в предметі в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору.

Матеріали рекомендовано для здобувачів освіти педагогічних та філологічних вищих навчальних закладів, вчителів української мови та літератури, вчителів початкових класів та тих хто цікавиться вивченням української літературної мови.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Мета та завдання курсу «Українська мова в початкових класах. Морфологія»	8
2. Загальні методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи студентів	10
3. Форми контролю самостійної роботи здобувачів освіти	15
4. Завдання для самостійної роботи	19
5. Змістовий модуль I. Іменні частини мови	20
5.1. Іменник як частина мови	20
5.2. Прикметник як частина мови	24
5.3. Числівник як частина мови	27
5.4. Займенник як частина мови	31
5.5. Прислівник як частина мови	35
6. Змістовий модуль II. Дієслово, його граматичні категорії та форми	39
6.1. Категорія виду дієслів	39
7. Змістовий модуль III. Службові частини мови	43
7.1. Прийменник	43
7.2. Сполучник	47

7.3. Частка. Правопис часток не, ні з різними частинами мови	50
7.4. Місце вигуку серед інших частин мови	55
Список використаної літератури	58

ВСТУП

Концепція модернізації сучасної української вищої освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці. Ефективна організація самостійної роботи студентів є запорукою успішного здійснення навчального процесу.

Завдяки самостійній роботі студенти набувають також здатність: більш чітко й усвідомлено проявляти мотивацію й цілеспрямованість у набутті знань; виховувати в собі самоорганізованість, самоконтроль та інші особистісні якості; заповнювати «інформаційний вакуум» необхідними науковими знаннями; позбавитися від так званого «явища вторинної неграмотності», зокрема, невміння осмислено читати, аналізувати отриману інформацію, робити власні висновки; формувати професійну компетентність; набувати навичок самостійної роботи для майбутньої професійної діяльності: брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення, виходити з кризових ситуацій.

Головною умовою успішного виконання самостійної роботи є ретельне планування і контроль з боку викладачів, тому що плідність самостійної роботи студентів – це, насамперед, результат постійної взаємодії студента та педагога-керівника. Саме тому пріоритетна мета викладача – не просто ретранслювати знання, а й стимулювати дослідницьку і пізнавальну активність студентів.

Самостійна робота буде більш ефективною, якщо в ній братиме участь група студентів.

Групова робота підсилює мотивацію та інтелектуальну активність, підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів завдяки

взаємному контролю, посилює позитивну конкуренцію. Таку форму самостійної роботи доцільно практикувати під час аудиторних занять – семінарів, колоквиумів, опитувань, співбесід.

Кредитно-модульна система виключає наявність готових відповідей, надає перевагу різноманітним формам самостійної роботи, які унеможливають механічне заучування студентами фактичного матеріалу або поверхове знайомство із історичними подіями та процесами.

Для отримання позитивної оцінки студент повинен не просто продемонструвати володіння певним обсягом знань, а й уміти розв'язувати наукові проблеми, аналізувати і систематизувати їх, знаходити оригінальні рішення на підставі самостійно здобутої інформації, формулювати і відстоювати власну точку зору

У методичних вказівках подано навчальні матеріали для самостійної роботи з дисципліни «Українська мова в початкових класах. Морфологія» для студентів педагогічної спеціальності. Основною метою методичних вказівок є допомога студентові навчитися індивідуально здобувати чи поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності.

Самостійна робота студентів ґрунтується на принципах розвивального навчання, відбувається без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом.

У процесі самостійної роботи реалізується основна функція навчального процесу – отримання студентом максимального обсягу інформації, її закріплення й перетворення у стійкі вміння й навички.

Ефективність самостійної роботи у процесі навчання залежить від умов її організації, від змісту й характеру знань, логіки їх викладу, джерела знань, від взаємозв'язку наявних та передбачуваних знань у змісті даного виду роботи, від якості досягнутих студентом результатів у ході виконання цієї роботи.

Підсумувавши викладене вище, ми можемо сказати, що самостійна та індивідуальна робота мають велике значення у навчальному процесі. Тому організація цих видів навчання потребує постійного вдосконалення.

Під час викладання дисципліни «Українська мова в початкових класах. Морфологія» слід звернути увагу на формулювання тем, що подаються студентам для самостійного опрацювання. Запропонована тема повинна бути творчого характеру.

Перед студентами необхідно поставити основні вимоги, а саме: самостійне опрацювання теми шляхом аналізу й синтезу різних джерел; виклад найголовніших аспектів теми; формулювання свого бачення проблеми; пропонування можливих шляхів виконання завдання.

1. Мета та завдання курсу «Українська мова в початкових класах. Морфологія».

Морфологія – невід’ємна частина граматичного устрою мови. Без постійної уваги до особливостей внутрішньої структури слова, яка найповніше виявляється у його словотворчих і формотворчих зв’язках з словами тієї самої або інших частин мови, не можна досягти ефективного засвоєння як орфографічних правил, так і усвідомлення семантики багатьох лексичних одиниць.

Морфологія – це не лише схеми і правила словозміни. Вивчення морфології сприяє розвитку пізнавальної діяльності філолога, розширює горизонти мовного бачення оточуючої дійсності.

Нові концепції розгляду морфологічних явищ допомагають майбутнім філологам набувати навичок дослідницької роботи та формувати творчий підхід до вивчення мовних явищ.

Метою вивчення навчальної курсу «Українська мова в початкових класах. Морфологія» є свідоме і глибоке оволодіння морфологічною структурою сучасної української літературної мови, засвоєння теоретичного матеріалу, що стосується іменника, прикметника, числівника, займенника, вміння застосовувати теоретичний матеріал у практиці мовлення та подання дітям у ЗЗСО та початкових класах.

Основні завдання курсу: допомогти студентам виявляти головні закономірності морфологічної системи української мови, визначати граматичні форми та граматичні значення словоформ, характеризувати лексико-граматичні категорії, проводити морфологічний аналіз словоформ різних частин мови та вміння почисити ці поняття у початкових класах.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- знання та розуміння предметної сфери, розуміння професійної діяльності (ЗК 1);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 5);
- здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях (ЗК 6);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 7);
- здатність спілкуватися державною мовою усно і письмово (ЗК 8);
- здатність практично користуватися мовною системою відповідно до норм конкретної мови і культури на основі набутих знань про рівневу структуру цієї системи та усвідомлення особливостей мовних явищ (ФКЛ);
- здатність використовувати сучасні наукові методи філологічних і педагогічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний, літературний чи методичний матеріал; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно з сучасними вимогами та презентувати результати наукового дослідження в усній чи письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом. Наукові і науково-педагогічні дослідження в галузях філології і методики викладання філологічних дисциплін (ФКНД);
- поєднання розуміння, сприйнятливості і знань; здатність планувати зміни для удосконалення систем; розроблення нових

систем; засвоєння основ базових знань із професії; формування професійних якостей учителя-філолога (ФКПр);

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання і практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі (ІК).

2. Загальні методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи студентами .

Освіта є основою розвитку суспільства, тому питання, що пов'язані із забезпеченням її якості, мають провідне значення для держави. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої країни зумовлює нові вимоги до якості професійної освіти. З огляду на затверджену указом Президента України “Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті”, Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, де головною метою освіти визначено розвиток людини, можна стверджувати, що пріоритетом підготовки майбутніх фахівців є формування творчої, активної, самостійної і відповідальної за якість свого навчання особистості. Вирішальну роль у цьому відіграє самостійна робота студентів (СРС), яка в свою чергу має ґрунтуватися на урахуванні індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається.

Особливість діяльності спеціаліста в умовах науково-технічного прогресу полягає в подальшому прискоренні зміни професійних знань, умінь та навичок, здатності працівника самостійно, швидко і якісно вдосконалювати свою кваліфікацію. Таким є соціальне замовлення суспільства нинішній системі освіти. У зв'язку з цим змінюються завдання й функції студента та викладача. Зникає поділ життя людини на період набуття знань (період навчання) та наступний етап їх застосування. Освіта людини не встигатиме за новими відкриттями й науковими теоріями, не відповідатиме вимогам часу, практики, якщо вона не спиратиметься на активність і самостійність особистості та розвиток її творчого потенціалу.

У процесі вдосконалення професійної освіти акцент діяльності викладача дедалі зміщується з розробки нових форм і методів активізації власної діяльності на стимуляцію активності студентів.

Від волі, інтересів і прагнень останніх залежить ступінь залучення до навчального процесу і, як наслідок, успішність оволодіння професією. Саме тому під час підготовки фахівців будь-якого профілю у вищих навчальних закладах самостійній роботі студентів надається пріоритетного значення. Усіляко заохочується їх творча ініціатива, прагнення до глибокого проникнення у теоретичні основи, вдосконалення практичних навичок в обраній галузі діяльності.

Без сумніву, специфіка професії потребує систематичної самостійної роботи, безперервного самовдосконалення. Причому, особливого значення набуває період самостійної роботи під час навчання, коли майбутній фахівець може обрати правильний напрямок своєї самопідготовки за допомогою викладача.

Самостійна робота – обов'язковий компонент навчальної та науково-дослідницької роботи студентів. Її ефективність значною мірою визначає якість професійної підготовки у ВНЗ. У структурі навчальної діяльності студента самостійній роботі відводиться 40% загального навчального часу.

Великого значення для опанування студентами навичок самостійної роботи набувають зміст та методи організації практичних занять, особливо за наявності в них елементів наукових досліджень. На таких заняттях керівництво самостійною роботою студентів здійснюється в процесі співпраці викладача і студента і має на меті сформувати в останнього вміння будувати і використовувати алгоритм розв'язання типових задач, здійснювати типові розрахунки, самостійно працювати з навчальною та довідковою літературою, аналізувати матеріали лекцій.

Індивідуальні завдання розроблено майже з усіх тем дисципліни. Під час розробки завдань керувалися наступними принципами.

1. Зміст завдань має забезпечувати послідовну безперервну підготовку спеціаліста.
2. Професійна спрямованість навчання має бути забезпечена за допомогою завдань, зміст яких виявляє значення дисципліни, що вивчається, для продовження навчання та майбутньої професійної діяльності.
3. Задля поступового формування у кожного студента вміння самостійно набувати знань завдання доцільно розробляти за принципом зростання складності та проблемності.
4. Щоб студенти могли працювати інтенсивно, у посиленому для них темпі, завдання мають бути розроблені з урахуванням часу їх виконання як добре підготовленими, так і слабкими студентами.

Індивідуальні завдання, розроблені таким чином, дозволяють усім студентам працювати самостійно з урахуванням рівня їх підготовленості, при цьому можлива самооцінка розуміння предмета. Разом з цим викладач має змогу оцінювати індивідуальні здібності та знання студентів, оперативно змінювати завдання, враховуючи його об'єм і складність, тобто цілеспрямовано керувати пізнавальною діяльністю студента.

Наявність в індивідуальних завданнях елементів наукових досліджень дає змогу студентам ближче пізнати процес наукового пошуку, глибше зрозуміти суть явищ, які вивчаються, творчо підійти до засвоєння теоретичного матеріалу, отже, зробити знання теорії міцнішими і знайти їм практичне використання. Це, в свою чергу, забезпечує кращу підготовку фахівців до майбутньої

роботи, сприяє ефективнішому формуванню в них вмінь і навичок практичної діяльності, розвитку творчих здібностей.

Практика довела високу ефективність використання індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів на практичних заняттях. Вони сприяють формуванню глибоких, міцних та систематизованих знань, розвивають у студентів самостійність у здобутті знань та їх використанні у навчальній практичній діяльності, активізують пізнавальну діяльність студентів та мобілізують їх на досягнення кінцевого результату.

В умовах реформування вищої освіти і входження України до європейського освітнього простору через так званий Болонський процес і розуміння самостійної роботи студентів є іншим. Всю кількість годин відведених навчальним планом на вивчення певної дисципліни поділяють на аудиторну роботу (або роботу з викладачем) і самостійну роботу студентів.

Самостійна робота є не лише одним з видів роботи студентів над здобуттям знань, але й способом виховання особистості. Тому в даному випадку ми маємо справу не лише з навчальним процесом, але й з процесом виховання особистості.

Самостійну роботу можна визначити з однієї сторони як роботу студента з учбовою літературою, що виконується поза основним розкладом занять, з іншого боку, – це постійна, цілеспрямована робота, що здійснюється студентом у ході обов'язкових за розкладом занять, де він слухає і самостійно конспектує пояснення викладача, на практичних або лабораторних заняттях, сам або у колективі виконує лабораторні роботи, розв'язує задачі.

3. Форми контролю самостійної роботи студентів

Контроль за самостійною роботою студентів виконує дві функції: коригувальну (полягає у своєчасному виявленні помилок) і стимулювальну (є своєрідним зовнішнім поштовхом до діяльності). Контроль за процесом виконання самостійної роботи передбачає пильну увагу за кожним "кроком" виконуваної діяльності. При цьому поточна діяльність порівнюється з еталонною, запрограмованою діяльністю. Контроль за результатами передбачає повну свободу студентів у здійсненні процесу діяльності, але ставить їх перед необхідністю вчасно подати конкретний результат. Такий контроль доцільний щодо самостійної роботи, бо кінцевий її результат завжди відображений в конкретних формах: креслення, конспект, реферат, усна відповідь тощо.

Контролюючи самостійну роботу студентів, слід виходити з того, що головним у ній є сама її структура як діяльності, передусім її мотиви, цілі: чим спонукається самостійна робота; на розв'язання яких проблем вона спрямована; чому ці проблеми цікавлять студента тощо. Тобто основним об'єктом в самостійній роботі, який підлягає контролю, є знайдені та випробувані студентом шляхи пошуку, постановки і розв'язання проблем.

До ефективних форм контролю за самостійною роботою студентів належать рефлексивний контроль, індивідуальні співбесіди, письмові завдання за пропущеними темами і контрольні роботи, реферати, ділові ігри, колоквиуми та ін.

Рефлексивний (лат. reflexio – відображення; роздуми, сумніви) контроль. Це контроль у формі обміну думками між студентом і викладачем у рівноправному діалозі. Студент інформує викладача про шляхи пошуку і конкретизації проблем. Викладач уточнює

окремі нюанси цих шляхів, намагаючись визначити неточності і помилки, щоб підказати студентові, підкоригувати його дії. Такий діалог не є контролем у прямому сенсі цього слова, оскільки в ньому немає чіткого протиставлення позицій контролюючого і контрольованого. Рефлексивний контроль фактично поєднує переваги контролю за процесом і контролю за результатом і долає їх обмеженість.

Індивідуальні співбесіди. Їх проводять за навчальним розкладом і в позанавчальний час. Така форма контролю доцільна зі студентами, які пропустили одне чи кілька навчальних занять або отримали незадовільну оцінку, відстають у навчанні. Вивчивши рівень підготовки таких студентів і причини їх відставання, викладач повинен розробити та запропонувати індивідуальні завдання і періодично контролювати їх виконання. Індивідуальні співбесіди проводять також з кращими студентами. Вони зумовлені бажанням викладача зорієнтувати студента на ефективнішу самостійну роботу для самовдосконалення як майбутнього фахівця.

Співбесіди з метою контролю за самостійною роботою студентів доцільні щодо тем навчального курсу, які не висвітлювалися під час лекцій, семінарських та практичних занять. Для проведення такої співбесіди викладач повинен дати студентам конкретне завдання і визначити літературу, з якою студент має ознайомитись. До тем, які пропонуються студентам на самостійне опрацювання, повинні бути підготовлені відповідні методичні вказівки.

Письмові завдання і контрольні роботи. Письмові завдання практикують за пропущеними темами курсу, що зобов'язує студента самостійно опрацювати ці теми. Контрольні роботи доцільно проводити після вивчення однієї чи кількох тем курсу. Їх

результати можуть враховуватись під час проведення заліку чи іспиту з навчальної дисципліни.

Реферати. У процесі написання реферату студент може звертатися до викладача з різними запитаннями. Викладач, консультуючи студента, виявляє рівень його знань з певної теми.

Ділові ігри. Використовують їх під час обговорення питань, які потребують експертної оцінки або виконання ролі. Кожен студент може виступати у ролі експерта з якоїсь проблеми, заздалегідь самостійно вивчивши додаткові матеріали.

Колоквіуми. їх результативність залежить від чіткої організації: визначення переліку тем, які виносяться на обговорення, та необхідної спеціальної літератури, своєчасне доведення їх до відома студентів. Під час самостійної підготовки студентів до колоквіуму викладач за потреби консультує їх, спрямовуючи пізнавальну діяльність студентів на усвідомлення сутності матеріалу і виявлення знань. Колоквіум доцільно проводити з невеликою групою студентів, що забезпечує їх активність не тільки під час підготовки до нього, а й у процесі його проведення.

Важливими для творчої взаємодії студентів і викладачів в системі самостійної роботи студентів є психологічна і практична готовність викладача до аналізу і оцінювання власної діяльності з організування самостійної роботи студентів. Психологічна готовність виражається у формуванні потреби в самоаналізі та самооцінці своєї діяльності в процесі управління самостійною роботою студентів, а практична – у засвоєнні методик та інструментарію наукової діяльності.

Педагогічно доцільно організована самостійна робота студентів спонукає їх отримувати навчальну інформацію з різноманітних

джерел (від підручника до Інтернету), формує в них навички самостійного планування і організації власного навчального процесу, що забезпечує перехід до неперервної освіти (самоосвіти) після завершення навчання у вищому навчальному закладі, дає змогу максимально використати сильні якості особистості завдяки самостійному вибору часу та способів роботи, джерел інформації.

Термін здачі та оцінку викладач проставляє в таблиці такої форми. Вона вміщується на першій сторінці самостійних робіт або реферата.

№ за п. Назва СРС	Термін здачі СРС		Оцінка	Підпис
	За графіком	Фактично		
1.				
2.				
3.				

4. Завдання для самостійної роботи

Для отримання якісного продукту у результаті здійснення самостійної роботи доцільно працювати за наступною схемою: постановка мети → виявлення вихідних даних, їх аналіз → вибір способу досягнення мети → виконання дій → проведення самоконтролю → коригування досягнення мети → коригування виконання дій. Така послідовність сприятиме розвитку творчих здібностей студента, цілеспрямованості, відповідальності, наполегливості, дисциплінованості. За цих умов викладач зможе більше впливати на процес формування майбутнього спеціаліста.

Самостійна робота включає:

- вивчення окремих питань, передбачених для самостійного опрацювання;
- підготовка до лабораторних занять;
- виконання завдань творчого характеру;
- підготовка до проведення контрольних заходів.

Самостійна робота студентів полягає у систематичному опрацюванні лекційного матеріалу для проходження контролів за темами дисципліни, підготовці до практичних занять, оформленні результатів психодіагностичних досліджень та рефлексії з поданих тем, здійсненні й оформленні узагальненого самоаналізу.

5. Змістовий модуль 1. Іменні частини мови.

5.1. Іменник як частина мови.

План

1. Граматика як наука про будову мови. Основні поняття граматики (граматичне значення, граматична форма, граматична категорія). Засоби і способи вираження граматичних значень.
2. Проблема виділення частин мови і принципи їх класифікації. Перехідні явища в українській мові.
3. Іменник. Загальна характеристика.
4. Лексико-граматичні розряди іменника (іменники власні й загальні, назви істот і неістот, конкретні й абстрактні, збірні, іменники з речовинним значенням; сингулятиви).
5. Категорії роду, числа, відмінка іменника (особливості роду іменників, іменники спільного роду, рід невідмінюваних іменників).
6. Іменники *singularia tantum*, іменники *pluralia tantum*.
7. Основні відмінкові значення.
8. Поділ іменників на відміни та групи. Особливості відмінювання іменників.
9. Закінчення іменників у формі кличного відмінка.

Література

1. Алексієнко Л.А. Морфологія сучасної української мови: [Морфологія. Словотвір. Парадигмологія]: навч. посіб. / Л.А. Алексієнко; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Київський ун-т, 2014.
2. Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : морфологія іменних частин мови / Марія Львівна Дружинець, Алла Леонтіївна Порожнюк. – Одеса : Видавництво Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, 2013.
3. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Г. Зубков. – К.: Вперед, 2014.
4. Микитюк О. Р. Сучасна українська мова: Морфологія (іменник, прикметник): Конспект лекцій для студентів спеціальності «Прикладна лінгвістика». – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006.
5. Морфологія. Термінологічний словник-довідник / Ніна Захлюпана, Ірина Кузьма, Галина Василівна Кутня, Олена Миколаївна Труш. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014.
6. Середницька А. Я., Куньч З. Й. Українська мова за професійним спрямуванням: Навч. посібник / За ред. канд. філол. наук Г.Л. Вознюка. – К.: Знання, 2010.

7. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 2008.

8. Ющук І. П. Українська мова. – К.: Либідь, 2006.

Завдання 1. Провідмініайте іменники *пісня, сім'я, круча, книга*.

Завдання 2. Складіть речення з іменниками *лінія, тополя, перемога, гривня* у формі орудного відмінка однини.

Завдання 3. Іменники поділіть на три групи таким чином:

- а) ті, що мають форми однини й множини;
- б) тільки однини;
- в) тільки множини.

Пожежа, двері, блокнот, ножиці, задрість, рукавиці, крейда, країна, дитинство, шафа, Дніпро, шахи, чагарник, батьківщина, день, зілля, насіння, пироги, ліхтар, крупинка, людство, студентство, тісуо, людина, відлуння, гомін, виделка, погода, сировина, кожух, морква, ножиці, веселоці, рапсодія, звук, порох, консерви, черевики, листя, кисіль, маса, ліноці, гроші.

Завдання 4. Подані іменники поставте у потрібному відмінку, розкриваючи дужки. Поясніть особливості вживання відмінкових закінчень.

Віддати належне (майстер, робітниця, батько, лікар, жінка, товариш, учитель, керівник). Прийти в гості до (ювіляр, Надія, перекладач, сестра, слюсар, дочка, директор, пісняр, теща). Спеціальний одяг на (школяр, робітниця, перукар, друкарка, маляр, гончар, водій, санітарка). Іти (коридор, пуца, бульвар, дорога, тротуар, площа, пустир, вулиця). Завдати збитків (Віктор,

*фабрика, Ігор, завод, країна, край, друкарня, село, шахта, родина).
Боротися з (ворог, зброя, пожежа, вітер, негода, приятель, друг).
Покластися на (брат, господар, доля, лікар, сестра, секретар,
дружина, товариш, подруга). За (вежа, земля, календар, огорожа,
завдання, ніша, інвентар, звичай, буквар, вантаж, машина).*

Завдання 5. Запишіть подані іменники в родовому відмінку однини.

*Ваучер, ринок, вексель, дебет, фініш, документ, папір, термін,
експеримент, формуляр, експорт, заголовок, підпис, індекс,
заклад, ксерокс, апарат, процент, адресат, адресант, бланк, банк,
комп'ютер, інститут, адрес, курс, колектив, виробіток,
спеціаліст, приріст, студент, відмінок, журнал, стиль.*

Завдання 6. Поставте подані іменники в родовому та орудному відмінку однини. Поясніть їхній правопис.

*Домовленість, подорож, цінність, діяльність, свідомість, безліч,
мораль, якість, потужність, заборгованість, галузь,
промисловість, доповідь, власність, вартість, піч,
рентабельність, звітність, верф, продуктивність,
прибутковість, розкіш, відповідальність, велич.*

5.2. *Прикметник як частина мови*

План

1. Прикметник. Значення прикметника, його граматичні ознаки.
2. Розряди прикметників за значенням.
3. Ступені співвідносної та безвідносної міри якості прикметників.
4. Повні та короткі форми прикметників, їхні стилістичні властивості та сфера вживання.
5. Особливості відмінкових форм прикметників.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991.
2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова. – Х., 2009.
3. Іванова І. Б. Українське ділове мовлення: Навч. пос. / І. Б. Іванова – Х., 2007.
4. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: Навч. посібник. – Л.: ПАІС, 2007.
5. Культура фахового мовлення: Навч. пос. / За ред. Н.Д. Бабич. – К., 2005.
6. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування: Навч. пос. / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – К., 2010.

7. Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ., 2004.

Завдання 1. Розподіліть подані словосполучення на три групи, до складу кожної з яких належать, відповідно, якісні, відносні або присвійні прикметники.

Ведмежа послуга, ведмежий барліг; дитячий будинок, дитяча цікавість; дерев'яний голос, дерев'яний стіл; золоте серце, золотий перстень; скляний посуд, скляні очі; кам'яна стіна, кам'яна душа; залізна воля, залізний дах; лисяча нора, лисяча вдача, лисяча шуба; каштанове дерево, каштанове волосся; вишневий цвіт, вишневий колір; петрів батіг, Петрів зошит; лебединий пух, лебедина вірність; вовчий апетит, вовчий хвіст; баранячий ріг, баранячий розум, баранячий кожух.

Завдання 2. Випишіть спочатку прикметники м'якої групи, а потім — твердої.

Безробітний, верхній, весняний, модний, новий, дружній, телячий, Сергійів, зелен, майбутній, присутній, ладен, глухий, житний, освітній, вчорашній, справжній, ранній, повен, домашній, доччин, обідній, Маріїн, сизий, сьогоднішній, тутешній, дідів, зовнішній, рідний, останній, завтрашній, західний.

Завдання 3. Провідмінійте прикметники *веселий, дружній, висока, сині.*

Завдання 4. Складіть словосполучення з поданими нижче іменниками, добираючи до них прикметники твердої і м'якої груп.

Весна, дитина, вечір, небо, кошеня, село, море.

Завдання 5. Утворіть від поданих прикметників усі можливі форми ступенів порівняння. З'ясуйте, які фонетичні зміни відбуваються при утворенні вищого ступеня порівняння.

Свіжий, сизий, гладкий, тихий, рідний, солодкий, глибокий, гарний, малий, старий, гіркий, довгий, далекий, дужий, швидкий, близький, тяжкий, товстий, здоровий, великий, високий, красивий.

Завдання 6. Спишіть словосполучення, вставляючи пропущені літери *и* чи *і*.

Джерельн...й воді, тих... ночі, струнк...х юнаків, Степанов... зошити, чітк...миропорядженнями, глух...й кут, сторони...м людям, т'мян...ми очима, скрипуч...м голосом, тягуч...й думці, широк...х степів, рівеньк... стежки, природи...ми ресурсами, свіж...ми слідами, спостережлив...м оком, якнайшири... зв'язки, найнижч... береги.

5.3. *Числівник як частина мови.*

План

1. Числівник. Загальна характеристика.
2. Значеннєві та структурні розряди числівників.
3. Правопис і відмінювання числівників.
4. Сполучуваність числівників з іменниками.
5. Наголошування числівників.

Література

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Г. Зубков. – К.: Вперед, 2014.
2. Культура української мови та практична стилістика / Людмила Георгіївна Погиба, Лариса Миколаївна Голіченко, Наталія Вікторівна Кавера, І.В. Житар. – Київ : Кондор, 2015.
3. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування: Навч. пос. / З. О.Мацюк, Н. І. Станкевич. – К., 2010.
4. Морфологія. Термінологічний словник-довідник / Ніна Захлюпана, Ірина Кузьма, Галина Василівна Кутня, Олена Миколаївна Труш. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014.

5. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013.

6. Ткаченко О. Б. Українська мова : сьогодення й історична перспектива / Орест Борисович Ткаченко. – Київ : Наукова думка, 2014.

7. Фоміна Л.Ф. Порівняльна граматики української та російської мов. Морфологія: конспект лекцій, прогр. практич. занять / Л. Ф. Фоміна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, філол. ф-т. – Одеса: ОНУ, 2013.

Завдання 1. Запишіть цифри словами й розкрийте дужки. Поясніть зв'язок числівників з іменниками.

1 (слива), 1 (яблуко), 1 (сестра), 1 (м'яч), 2 (стіл), 2 (дівчина), 2 (перо), 2 (хлопець), 3 (учень), 3 (брат), 3 (груша), 3 (вікно), 4 (товариш), 4 (книга), 4 (море), 4 (стілець).

Завдання 2. Перепишіть, розкриваючи дужки.

1. Лівий берег кипів, клекотав, ревів, скреготав тисячами (мотор, гусениця, колесо) (Л. Дмитерко). 2. Поміж небом і землею рухались і рухались два живі (возник) (М. Стельмах). 3. Високо в небі плавали два (яструб) (О. Десняк). 4. Три (день) минуло, а лелеки не з'являлись (Ю.Збанацький). 5. Наше село нараховує п'ятдесят одну (хата) (Ю. Яновський). 6. Ой у полі два (явір), ще й третій маленький (Народна творчість). 7. Старий озирнувся на чотири (бік): степ лежав німий і пришиклый (Гр. Тютюнник).

Завдання 3. Перепишіть прислів'я та загадки. Випишіть числівники, вкажіть їхні відмінки, поясніть правопис.

Влітку один тиждень рік годує. Одна бджола мало меду наносить. Два коти в одному мішку не помиряться. Обіцяного три роки ждуть. Хто два зайці гонить, той жодного не зловить. Один за одного стій — виграєш бій. Одна головешка в печі гасне, а дві й у полі горять. Аж на третій яр чути ваш базар. Намолов сім мішків гречаної вовни. П'ять днів нічого не робимо, а на шостий відпочиваємо. Одному не страшно, а двом веселіше. Семеро одного не ждуть. У нього сім п'ятниць на тиждень. Хто вранці ходить на чотирьох ногах, вдень на двох, а ввечері на трьох? Між двома дубами зав'язло теля зубами. Два брати втікають, а два доганяють. Трьома зубами сіно їсть. Тисяча овець, а між ними один баранець.

Завдання 4. Провідмініайте дробові числівники: дві цілих одна друга кілометра, дев'ять цілих сім десятих процента, чотири цілих три сьомих метра та збірні: п'ятеро вікон, четверо дверей.

Завдання 5. Самостійно провідмініайте числівники 340, 770, 1800, $\frac{4}{10}$. Особливу увагу зверніть на орудний відмінок.

Завдання 6. Перепишіть. Числа й скорочення запишіть словами, поставивши числівники в потрібному відмінку.

1. Найбільшим морем, що омиває Україну, є Чорне море, яке має площу близько 350 тис. км. Особливістю моря є зараженість його вод, починаючи з глибини 150-200 м, сірководнем. 2. Унаслідок виверження морського грязевого вулкану в Темрюцькій затоці Азовського моря в серпні 1988 р. на відстані 240 м від берега утворився острів площею близько 2700 м² та заввишки в південній частині 2,8 м над рівнем моря. 3. На Оболоні виявлено залишки

ранньослов'янських поселень 1 ст. до н. е. — 2ст. н.е. та 6-7ст. н. е. На площі 25 тис.м досліджено залишки 66 заглиблених жител і 918 господарських ям (Україна в цікавих фактах).

5.4. Займенник як частина мови

План

1. Питання про статус займенника в науковій літературі.
2. Поділ займенників на групи за значенням і парадигми їхнього відмінювання.
3. Словозміна числових займенників декілька, кілька, стільки, скільки.
4. Правопис складних займенників.
5. Особливості вживання зворотного, присвійних та означальних займенників у реченні.
6. Особливості перекладу займенників з російської на українську мову.

Література

1. Дзендзелівський Й. О. Проніміналізація в українській мові / Й. О. Дзендзелівський // Укр. мова і літ-ра в шк. – 1955. – № 1. – С. 14–20.
2. Жовтобрюх М. А. Займенник у системі частин мови / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 1994. – № 6. – С. 18–22.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: БАО, 2011.

4. Кубрякова Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1978.
5. Ожоган В. М. Займенникові слова в граматичній структурі сучасної української мови / В. М. Ожоган. – К.: Наук. думка, 1997.
6. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013. – 524 с.
7. Українська практична морфологія: Навч. посіб. Для самостійної роботи / А. П. Загнітко, О. Г. Важеніна, З. Л. Омельченко, О. С. Шевчук. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006.

Завдання 1. Випишіть займенники. Визначте, якими частинами речення вони виступають у реченні.

Шануй і поважай матір і батька. Вони дали тобі життя. Ти будеш дорослою людиною, але для матері і батька до останнього їхнього подиху залишишся дитям. Своєю працею і піклуванням вони несуть радість у твою колиску. Не забувай, що батьки також мають право на радість. Шануй і поважай бабусю й дідуся... дорожи честю сім'ї, оберігай її, як святиню. Де б ти не був, ніколи не забувай про свою рідну домівку. Завжди пам'ятай про неї (В. Сухомлинський).

Завдання 2. Поставте замість питань особові займенники в потрібному відмінку й поясніть наявність або відсутність у них звука н. Зразок: *Розмовляти (з ким?) — зі мною, з тобою, з ними, з вами.*

Підготувати (для кого?), задоволений (ким?), підійти (до кого?), зустріти (кого?), розповісти (кому?).

Завдання 3. Спишіть і підкресліть питальні займенники однією лінією, а відносні — двома.

1. Ой, який хороший день, в небі чисто-чисто. Скільки музики й пісень розлилось над містом! (М. Познанська) 2. Добре жить тому, чия душа і дума добро навчилися любити (Т. Шевченко). 3. Хто людей питає, той і розум має (Народна творчість). 4. Чия ця дівчинка дзвінкоголоса? (П. Тичина) 5. Книга й школа — що є глибше, як з наукою дружить? (П. Тичина) 6. І я згадав своє село. Кого я там покинув? (Т. Шевченко) 7. Хто ця жінка, чим вона стривожена, звідки вона і чому не знає шляху до повітового міста? (А Шиян)

Завдання 4. Перепишіть фразеологізми, визначте відмінок зворотного займенника.

Собі на умі, дати собі раду, само собою зрозуміло, сам собі пан, показати себе, відчувати на собі, себе не пам'ятати, бути не в собі, сам не при собі, сушити собі голову, та й ні гадки собі, ціну собі знати, шукати себе, набивати собі ціну.

Завдання 5. Випишіть займенники, визначте їх розряд і відмінок.

Усі ми знаємо слово порт. Та не кожний скаже, звідки воно. Адже porta по-латині — «ношу», портмоне (гаманець) — «нести монети», портфель — «нести аркуші» (паперу). Походження слова порт пов'язують із давньоримським звичаєм. При заснуванні міста римляни оточували його стіною. Але перед тим, як вимурувати її, місце оборювали плугом. Там, де мала бути міська брама, не орали, а несли плуга на руках. Отже, porta буквально означає «місце, де плуга несли на руках». Звідси значення porta — «двері». Тепер нам стає ясно, чому служник, який стоїть біля

дверей готелю, називається порт'є і звідки походить слово порт'єра (завіса, що затуляє двері) (Є. Чак).

Завдання 6. Перепишіть. Займенники, що в дужках, поставте в потрібному відмінку.

Спитав у (він), передав через (вони), глянув (вона) у вічі, прийшла до (вона), перед (він), люблю (вони), сміявся з (вони), бачилась із (вони), збудив (вона), згадав про (він), надіявся на (вони), допоможу (вона), в'ється над (воно), зв'язок з (вони), усміхнувся до (він), звільнили (він), переказав через (вона).

5.5. *Прислівник як частина мови*

План

1. Визначення розряду прислівника за значенням.
2. Способи творення прислівника.
3. Походження прислівника.

Література

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Пульсари, 2004.
2. Грещук В. В. До питання про словотвір прислівників на -о / В. В. Грещук // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 38–42.
3. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – 2-е вид., доп. – К.: Слово, 2010.
4. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і для кожного / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2013.
5. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013.
6. Ющук І. П. Українська мова: Підруч. / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2006.

7. Ярун Г. М. Кореляція форми і змісту в розвитку української прислівникової системи / Г. М. Ярун. – К.: Наук. думка, 1983.

Завдання 1. Згрупуйте прислівники-синоніми й запишіть їх, поставте питання до кожного прислівника. *Завжди, швидко, спокійно, таємно, зненацька, раптом, повсякчас, раптово, тихо, уцерьть, враз, несподівано, стійко, завзято, вічно, наполегливо, хутко, незабаром, потай.*

Завдання 2. Прочитайте і знайдіть прислівники. Випишіть їх разом з тими словами, до яких вони відносяться, поставте до них питання, визначте їх розряд.

Джерело

Загубилось воно у заростях дубняка. Не знаєш — не знайдеш. Хіба що випадково. Струмочок від нього в'ється змієюю, живляться лісові трави. Нижче, метрів за сто від джерела, — зарості осоки з хвоцем. Звичайна їх стихія — болото або мокрі луки. А тут гори. Через крони діброви ледве пробиваються сонячні відблиски.

Треба навчитися безпомилково знаходити їх. Як? Зовсім просто. Біля будь-якого стоку ледь помітна низина. Буйно ростуть трави. Хоч і вузьенькою смужкою, але ховають стік надійно. Придивіться уважніше. Нема поблизу — пройдіть трохи.

Якщо знайдете в горах джерело, подбайте про нього. Розширте його, поглибте, дайте йому простір, щоб текло воно веселіше і

давало життя лісу, птахам, звірині. А людям — свіжість, бадьорість.

Завдання 3. Назвіть орфографічне правило до кожної з поданих груп слів.

1. З боку на бік, рік у рік, кінець кінцем, сам на сам, честь честю.
2. По-друге, по-нашому, по-чесному, по-латині, по-доброму, по-французькому.
3. Видимо-невидимо, віч-на-віч, хоч-не-хоч, пліч-о-пліч, з давніх-давен, коли-не-коли, без кінця-краю.
4. Насміх, згори, зсередини, змолоду, сповна, назавжди, вперше.
5. Куди-небудь, хтозна-коли, яюсь-то, казна-де, будь-як.
6. Без мети, з розгону, у вічі, до смаку, на диво.

Завдання 4. Перепишіть прислівники, дотримуючись правил правопису.

Час / від / часу, з / гори, на / ходу, на / початку, до / побачення, до / дому, де / небудь, без / відома, на / бік, на / четверо, на / прощання, на / силу, чим / дуж, до / пари, на / весні, на / совість, рік / у / рік, видно / не / видно, в / обмін, по / моєму, по / суті, по / волі, в / головному, в / голос, на / славу, зі / зла, хоч / не / хоч, за / рахунок, в / розсип, у / вічі, без / сумніву, від / ранку / до / вечора, в / рівень, до

/ пори, на / відмінно, в / цілому, одним / один, по / всяк / час, на / гора, в / нічию, с / під / лоба, всього / на / всього, рано / вранці, що / правда, де / далі, слово / в / слово.

Завдання 5. Із поданих пар слів виберіть правильне написання прислівників.

Над вечір — надвечір, потрете — по-третє, будь-де — будь-де, рік-у-рік — рік у рік, устократ — у стократ, навидноті — на видноті, поновому — по-новому, більши-мени — більши мени, аби як — абиак, у п'ятьох — уп'ятьох, нарізно — на різно, якнайбільше — як найбільше, мимо хідь — мимохідь, понімецьки — по-німецьки, зновтаки — знов-таки.

Завдання 6. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть написання прислівників, прислівникових сполучень та співзвучних із ними слів.

1. (Що) далі рідше побачиш у небі орла, що пливе розкинувши крила (О. Гончар). 2. Риба застигла на місці, не знаючи, (що) далі робити (В. Іваненко). 3. Табір не спав, готовий піднятись (що) миті (Л. Костенко). 4. (Що) хвилини злітали ракети, сніги зеленіли, наче парчеві ризи (Гр. Тютюнник). 5. Тепер його вже ніхто не бачив, бо він був сам (на) сам із річкою (Гр. Тютюнник). 6. Дівчинка слухала його і швидко, (по) дитячому кивала головою (Гр. Тютюнник). 7. Рвонув гудок паровоза, весело розкотивсь німими полями, відбився лунко десь (ген) ген (у) далечині (І. Кротевиц). 8. (У) далечинь холодну без жалю за літом синьоока осінь їде на (в) манья. Сивіє жито (в) далині (В. Сосюра). 9. Молодята про щось розмовляють (у) двох (О. Гончар). 10. І дід і баба у неділю на призьбі (в) двох собі сиділи (Т. Шевченко).

6. Змістовий модуль II.

Дієслово, його граматичні категорії та форми.

Категорія виду дієслів.

План

1. Дієслово як частина мови, його основні граматичні категорії: вид, перехідність-неперехідність, час, спосіб. Зв'язок категорії виду та часу дієслів.
2. Творення видових пар.
3. Одновидові дієслова.
4. Двовидові дієслова.
5. Видові протиставлення в системі сучасних дієслів.

Література

1. Бойко В. М. Сучасна українська літературна мова: Морфологія: Навч.- метод. посіб. для студ. / В. М. Бойко, Л. Б. Давиденко. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2004.
2. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988.
3. Городенська К. Г. Аспектологічні характеристики дієслів руху, переміщення / К. Г. Городенська // Актуальні проблеми граматики: Зб. наук. праць. – Кіровоград, 1997. – Вип. 2. – С. 116–119.

4. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К.: Наук. думка, 1972. – Ч. 1.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: БАО, 2011.
6. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1971.
7. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969.
8. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013.
9. Ющук І. П. Українська мова: Підруч. / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2006.

Завдання 1. Утворіть префіксальним способом від дієслів недоконаного виду дієслова доконаного виду. Виділіть префікси. *Казати, лити, дивитися, їхати, вітати, креслити, бігти, сіяти, малювати, пливти, важити, просити, класти, стояти.*

Завдання 2. Утворіть префіксальним способом від дієслів доконаного виду дієслова недоконаного виду. Виділіть суфікси.

Розважити, відмінити, завершити, пригадати, створити, залишитися, скоротити, вишивати, виправити, продовжити, оформити, здивитися, згадати.

Завдання 3. Спишіть текст, ставлячи дієслова, що в дужках, у формі минулого часу. Визначте рід і число дієслів.

(Минати) дні, а дощів не (бути). Степ дедалі більше (втрачати) свої яскраві барви, свою весняну моложаву свіжість. Нарешті (наступати) омріяне, довгождане... Все (початися) просто: з-за обрїю тихо (виткнулися) ріжечок ледве помітної синьої хмари. Залитий сонцем степ одразу (принишкнуту), (затаїти) подих. Хмара швидко (їти) і (розростатись) у темно-синій гірський хребет. Скоро вона (закрити) собою весь величезний простір неба. Раптом через цей хребет (прокотитись) вогняна тріщина і (розколоти) його до чорної прірви. Десь далеко (почутися) гуркіт грому. Важка сива хмара (нависнути) над степом і (спустити) на нього свої мокрі паруси, з тихим дзвоном: (упасти) перші краплини, а потім чарівною музикою (зашуміти) густий дощ (За О. Гончаром).

Завдання 4. Від поданих дієслів утворіть усі форми минулого часу.

Писати, читати, вчити, декламувати, креслити, відкривати, мигтіти, чорніти, тремтіти.

Завдання 5. Перепишіть речення, вставляючи в закінчення пропущені літери.

1. Миті, що сі...мо, жн...мо, ку...мо віки залізні, ми ті, що в космос лет...мо і простина...мо наскрізно безвісну даль (П. Усенко). 2. Де б не літав — поверн...ися додому, бо крила виростають із землі (Л. Горлач). 3. Ах, скільки радості, коли ти люб...и землю, коли гармонії шука...и у житті (П. Тичина). 4. Батьківську землю ми люб...мо всі ще від малої колиски (Т. Масенко). 5. Ід...и і слуха...и, і чу...и рідну землю, що году... тебе не тільки хлібом і медом, ай

думками, піснями і звичаями (О. Довженко). 6. Коли ж ти мрі...и добре, працю...и добре теє (М. Бажан). 7. Що за голос там співає, звідкіля та пісня лл... ться, часом душу сповиває, і лунає і смі...ться (Л. Первожайський). 8. Справжнє сонце навч...ися цінить, коли небо їмлюю повите (В. Забаштанський). 9. Добро почина...ться з людського доброго серця (М. Сингаївський). 10. Блискавками-пожежами небо обмереж...мо (В. Чумак).

Завдання 6. Перепишіть речення. Дієслова, що в дужках, поставте в потрібній особі теперішнього чи майбутнього часу.

1. Ми (сидіти) під кручею, поклавши вудочки на хиткі рогачики, і (гомоніти) (Гр. Тютюнник). 2. Хай промінням (стелитися) путь (А. М'ястківський). 3. Ми (боротись) за мир і (прагнути) миру, трудящим щастя (зичити) усім (М. Рильський). 4. (Вирости) ти, сину, (вирушити) в дорогу, (вирости) з тобою приспані тривоги (В. Симоненко). 5. Чого ти (стогнати), море синє, об скелі хвилями б'ючи? (В. Забаштанський). 6. Брехня світ (пройти), та назад не (вернутися). 7. Криком дуба не (рубати). 8. Хто пізно (ходити), сам собі (шкодити). 9. Як на своєму язиці не (вдержати), то на чужому не (втайти).

7.3містовий модуль III. Службові частини мови.

7.1. Прийменник

План

1. Прийменник як частина мови.
2. Класифікація прийменників з погляду походження й будови.
3. Особливості вживання деяких прийменникових конструкцій в українській мові порівняно з російською.

Література

1. Брицин М. Я. Порівняльна граматики української та російської мов / М. Я. Брицин, М. А. Жовтобрюх, А. В. Майборода. – К.: Вища шк., 1978.
2. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1980.
3. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Г. Зубков. – К.: Вперед, 2014.
4. Іваненко З. І. семантична структура прийменникових конструкцій / З. І. Іваненко // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 13–22.

5. Капелюшний А. О. Стилiстика й редагування: практичний словник-довiдник журналіста / А. О. Капелюшний. – Л.: ПАІС, 2002.
6. Колодяжний А. С. Прийменник: Матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови / А. С. Колодяжний. – Х.: Вид-во Харк. ун-ту, 1960.
7. Кучеренко І. К. Лексичне значення прийменника / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 12–23.
8. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969.
9. Фоміна Л.Ф. Порівняльна граматики української та російської мов. Морфологія: конспект лекцій, прогр. практич. занять / Л. Ф. Фоміна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, філол. ф-т. – Одеса: ОНУ, 2013.
10. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник, за програмою МОН]. – 4-те видання / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – К. : Алерта, 2014.
11. Ющук І. П. Українська мова: Підруч. / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2006.

Завдання 1. Спишіть текст. Визначте відмінок іменників із прийменниками. Який прийменник ужито з кількома відмінками?

Мотря махнула на себе хусточкою, сіла на призьбі й задумалася. Лько, пильно слідкуючи за нею, проти волі задивився на красу її, що тепер іще якось виразніше виявлялася на сірому тлі стіни, — на ту красу, що не б'є у вічі, що на перший погляд ледве примітна, а тільки в неї вдивився, можна впитися й очима, і серцем, всею істотою. То була краса, що виховується тільки на Україні, але не така, як малюють деякі з наших письменників. Не було в неї ні «губок, як пуп'янок, червоних, як добре намисто», ні «підборіддя, як горішок», ні «щік, як повна рожка», і сама вона не «вилискувалась, як маківка на городі». Чорна, без лиску, товста коса; невисокий, трохи випнутий лоб; ніс тонкий, рівний, з живими ніздрями; свіжі, наче дитячі, губи, що якось мило загинались на кінцях; легка смага на матових, наче мрамурових, щоках і великі, надзвичайно великі, з довгими віями, темно-сірі очі, з яких здавалося, дивлячись, наче лилося якесь тихе, м'яке, ласкаве світло, — то була й уся краса сієї дівчини (В. Винниченко).

Завдання 2. Запишіть фразеологізми, поясніть їхнє значення та вкажіть, з яким відмінком вжито прийменник. З будь-якими чотирма фразеологізмами складіть речення.

Збитися з ніг, брати до серця, дивитися крізь пальці, не спускати з ока, дістати з-під землі, вилами по воді писане, землі під ногами не чути, взяти себе в руки, висіти на волосині, налягати на ноги.

Завдання 3. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть написання прийменників разом, окремо або через дефіс.

Тече вода (із) за гаю та (по) під горою. Хлюпочуться качаточка (по) між осокою (Т. Шевченко). 2. Чіпка глянув на діда, підвівсь і поплентався стороною (по) над отари, немов п'яний, наче учадів (Панас Мирний). 3. (Із) за лісу, (з) за туману місяць впливає (Т. Шевченко). 4. (З) над хмар часом прилине прощання з літом

журавлине (П. Тичина). 5. Блиснуло сонце (з) поза гір в земному саду (А Кримський). 6. Геть (по) над морем, над хвилями синіми в'ються, не спиняться чаєчки білі (Леся Українка). 7. Що в світі миліше (над) зоряні ночі, що в світі ясніше (над) милого очі (М. Коцюбинський). 8. Стоїмо ми (в) чотирьох та очима лунаємо (І. Нечуй-Левицький). 9. Не для того я повертався додому, щоб сидіти (в) чотирьох стінах (П. Загребельний). 10. Я не літав в (над) зоряні країни, а все державсь бездольної землі (П. Грабовський).

Завдання 4. Запишіть подані словосполучення у два стовпчики, добираючи з дужок потрібні займенники:

а) із (зі);

б) з.

Хтось (з, із, зі) нас, дорога (з, із, зі) міста, тесляр (з, із, зі) хутора, Олена (з, із, зі) матір'ю, розмовляла (з, із, зі) батьком, онук (з, із, зі) дідусем, оглядач (з, із, зі) Львова, зустрілася (з, із, зі) артистами, вийшов (з, із, зі) двору, іти (з, із, зі) іншими, привітали (з, із, зі) святом, прощатися (з, із, зі) світом, (з, із, зі) щирим серцем.

7.2. Сполучник

План

1. Сполучник як частина мови.
2. Класифікація сполучників з погляду походження й будови.
3. Сполучники сурядності в українській мові.
4. Сполучники підрядності в українській мові.
5. Особливості перекладу деяких сполучників з російської мови українською.

Література

1. Богдан М. П. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення / М. П. Богдан // Укр. мова і літ-ра в шк. – 1979. – № 1. – С. 69–75.
2. Бойко В.М. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: навч. посіб. / В. М. Бойко, Л. Б. Давиденко. – К.: Академвидав, 2014.
3. Герман К. Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів / К. Ф. Герман // Укр. мова і літ-ра в шк. – 1970. – № 5. – С. 54–57.

4. Загнітко А.П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: БАО, 2011.

5. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і для кожного / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2013.

6. Сучасна українська мова / За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997.

Завдання 1. Допишіть у поданих прислів'ях потрібні за змістом сполучники, назвіть їх розряд.

1. М'яко стеле, ... твердо спати. 2. В очі любить, ...за очі гудить. 3. Нетойурожай, ... уполі, ...той, ... в коморі. 4. Сніг і завірюха, ... вже зима коло вуха. 5. ... хліб та одежа, їв би козак лежа. 6. Захистив, ... вовк овець. 7. Така правда, ... на вербі груші. 8. Світи, зоре, на все поле, ... місяць зійде. 9. ... влітку часті зірниці — буде гарний урожай.

Завдання 2. Знайдіть «зайве» слово, враховуючи групи сполучників за значенням:

а) тому що, тим що, бо, у зв'язку з тим що, дарма що;

б) щоб, для того щоб, з тим щоб, щоби, тим що;

в) тільки-но, щойно, скоро, ледве, наче, з того часу як;

г) мов, немов, коли б, мовби, нібито, як.

Завдання 3. Розкрийте дужки, записуючи сполучники окремо або разом.

Я знаю, ти р своєму плині ... нікому спуску не даєш.: (а) ні державі, ні людині, ні сивині, (а) ні дитині (М. Вінграновський). 2. Ти будеш жити від роду і до роду, (до) поки хліб росте, поки буяє цвіт (М. Волинець). 3. Тому і тривожно за слово гаряче, (а) би не потрапили в мислі огризки (П. Воронько). 4. Та усе ж мені хочеться дуже, (що) б стозвуко звучало й моє. Рідне слово... (В. Крищенко). 5. Якого (ж) ми будемо племені-роду, (як) що буде в устах наша мова згасать? (А. Демиденко) 6. Є почуття такі прозорі, (що) коли (б) з них відлити зорі, вони б світились, як небесні (П. Воронько). 7. Довго співали дівчата, довго гуляли хлопці, (не) зважаючи (на) те що другого дня треба було рано вставати (І. Нечуй-Левицький).

Завдання 4. Перепишіть, розкриваючи дужки. З'ясуйте, у яких випадках слова є сполучниками, а в яких — іншими частинами мови.

А Михайлик (тим) часом добіг додому (Б. Грінченко). 2. (Тим) (часом) як гості розмовляли й пили чай, молодий Радюк приїхав у двір (І. Нечуй-Левицький). 3. Хто зробив шкоду, (про) те ніхто не дізнався: (за) те знала одна Ва-сила (І. Нечуй-Левицький). 4. (Про) те діда не видно (В. Нестайко). 5. (За) те ж як у свято або в неділю, як вирвешся на вулицю, усе село розлягається піснями (Панас Мирний). 6. Але іноді ми Стьопці прощали (за) те, що, на наш погляд, він дуже багато знав (В. Нестайко). 7. Як на ноги сп'явся, то (й) за працю взявся. 8. Не кожен, хто дбає, то (й) має (Народна творчість).

Завдання 5. Перепишіть текст. Випишіть сполучники, зробіть їхній морфологічний розбір.

Тяжко захворів князь Володимир Мономах. Різні знахарі й цілителі бували в нього, але нічим ніхто не годен був допомогти. Здавалося, настала судна пора прощатися князеві з цим світом. Та ось хтось сказав, що в монастирі Феодосія Печерського живе незвичайний чернець на ймення Аганіт, який лікує всі хвороби й повертає всіх з лабет смерті до життя.

7.3. Частка. Правопис часток не, ні з різними частинами мови

План

1. Частка як службова частина мови.
2. Класифікація часток, особливості правопису.
3. Заперечні частки не, ні. Умови написання не та ні окремо або разом зі словом.
4. Дефіс між префіксом, вираженим часткою не, та коренем іменника – власної назви.
5. Частка не з дієсловом із префіксом до- та в складі префікса недо-, який означає дію, стан або якість, що виявляються в неповній мірі (недобачати – погано бачити та не добачати помилок – не помічати помилок).

Література

1. Блик О. П. Співвіднесеність часток о, ой та однозвучних вигуків / О. П. Блик // Укр. мовознавство. – К., 1977. – № 5. – С. 18–24.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Пульсари, 2004.

3. Гальона П. П. Функції модальних часток / П. П. Гальона // Укр. мова та літ-ра в шк. – 1990. – № 11. – С. 23–27.
4. Городенська К. Г. Частки / К. Г. Городенська // Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. Н. Граматика укр. мови: Морфологія. – К.: Либідь, 1993. – С. 308–318.
5. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Г. Зубков. – К.: Вперед, 2014.
6. Культура української мови та практична стилістика / Людмила Георгіївна Погиба, Лариса Миколаївна Голіченко, Наталія Вікторівна Кавера, І.В. Житар. – Київ : Кондор, 2015.
7. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – 2-е вид., доп. – К.: Слово, 2010.
8. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013.
9. Українська мова: Довід. / За ред. А. О. Свашенко. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006.
10. Фоміна Л.Ф. Порівняльна граматики української та російської мов. Морфологія: конспект лекцій, прогр. практи.

заняць / Л. Ф. Фоміна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, філол.
ф-т. – Одеса: ОНУ, 2013.

Завдання 1. Знайдіть частки, поясніть їхній правопис. Випишіть частки разом зі словами, з якими вони вжиті.

1. Хтось має-таки думати про вічність, де б не прийшов ти в світ і де б не жив (В. Коротич). 2. Дуби старіють непомітно, не те, що ясени тендітні, або нервовії берізки, чи верби, вічні песимістки (І. Муратов). 3. Ще не вродилось гострее залізо, щоб ним правду й волю самодур зарівав (І. Франко). 4. У лісі вже нічого не цвіте, цвіте лиш дятел на сосні сумливій (М. Вінграновський). 5. Хай не зітруться підкови, хай не підіб'ються ваші коні (О. Гончар). 6. Це весна, що на землі бувала хтозна-скільки років і століть (М. Рильський). 7. Ніч колихала так ласкаво, проте не спалося ніяк (М. Рильський). 8. Я не боюсь ніяких поговорів (Леся Українка).

Завдання 2. Перепишіть, підкресліть слова з не, ні, поясніть їх уживання і правопис.

1. Старезний самотній прадуб, що шумів віттям не один вік, похилився над Дніпром вже майже без віття (О. Довженко). 2. Не ти, брате, перший, не ти й останній (М. Стельмах). 3. Лице гаряче я ховаю в кухлі, неначе я нічого не розчув (І. Драч). 4. Тільки той не помиляється, хто ні до чого не торкається (Народна творчість). 5. Прекрасні і невмирущі пісні склав наш народ на вічну пам'ять і немеркнучу славу про свою багатовікову боротьбу (Ю. Смолич). 6. Іскра тліла в попелі важкім і ятрилась, мов незагойна рана (Леся Українка). 7. Йонька не зважав ні на що, робив своє (Гр. Тютюнник). 8. Рушієм і мірою життя є добро, а не зло, дружба, а не зненависть і не поневолення (О. Довженко). 9. Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли; у нас нема зерна неправди за собою (Г.

Шевченко). 10. Нічого так я не люблю, як запах снопів тільки-но скошеного і зв'язаного хліба (І. Цюпа).

Завдання 3. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть уживання не, ні зі словами.

1. (Не) до жартів рибі, коли її під жабри зачепили (Народна творчість). 2. Хто (не) робить, той (не) помиляється (Народна творчість). 3. Хай розквітне веселково у (не) виданій красі наша мова калинова, (на) че сонце у росі (П. Тичина). 4. Слово, моя ти єдина зброє, ми (не) повинні загинуть обоє (Леся Українка). 5. Ми — (не) безліч стандартних «я», а безліч всесвітів різних (В. Симоненко). 6. Шкода краси, де розуму (не) має (Народна творчість). 7. (Ні) (з) ким (не) говорив, (ні) (до) кого (не) ходив (Гр. Тютюнник). 8. (Не) легко бути людиною (Л. Первомайський). 9. Краса — лиш відображення земного у (не) земному дзеркалі душі (І. Жиленко). 10. Холодні зірки мерехтіли в темному небі, і (не) скінченний Чумацький Шлях простягся у вічність (О. Довженко).

Завдання 4. Поясніть значення словосполучень. Спишіть, розкриваючи дужки.

Бігти (не) чуючи ніг; з уст пари (не) пустити; води (не) сколотити; вір своїм очам, а (не) чужим речам; де (не) згода, там часто шкода; (не) всякому слуху вір; (не) далеко шукати; (не) зважаючи (ні) на що; (не) мало води утекло; (не) хтувати (не) безпекою; пороху (не) вистачає; хто (не) довго спить, тому щастить; (не) більше і (не) менше; (не) добитися; (не) до сміху.

Завдання 5. Перепишіть речення, розкриваючи дужки, поясніть правопис часток.

1. Ти спиши уже? А за старим повір'ям, у сні ростуть... Якби (то) справді так! (В. Підпалий)
2. Тебе поранили (таки)?

*Сідай (но)! Голову твою хоч хусткою я обів'ю (М. Важан).
3. Слухай (бо)! Який (же) коваль (не) ставить себе над
іншими ковалями в світі? (Марко Вовчок) 4. А ходи (но), мед
будемо брати (Ю. Збанацький). 5. О, якби (то) вміти
голубом злетіти та в житті догнати мрію голубу! (М.
Ткач)*

7.4. Місце вигуку серед інших частин мови

План

1. Визначення особливого статусу вигуків серед інших частин мови.
2. Визначення розряду вигуків.

Література

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Пульсари, 2004.
2. Мацько Л. І. Семантика вигуків і звуконаслідувань / Л. І. Мацько // Укр. мова і літ-ра в шк. – 1983. – № 2. – С. 56–62.
3. Морфологія. Термінологічний словник-довідник / Ніна Захлюпана, Ірина Кузьма, Галина Василівна Кутня, Олена Миколаївна Труш. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014 .
4. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 525–534.
5. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / Л.А. Алексієнко, О.М. Зубань, І.В. Козленко; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013.

6. Ющук І. П. Українська мова: Підруч. / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2006.

Завдання 1. Випишіть в один стовпчик вигуки, а в другий — звуконаслідувальні слова.

Гей, прослала нива чорне полотно. Лється жовта злива — сіється зерно. Сійся, родися, колосом розвийся, засівайся, ниво, людям на добро (В. Симоненко). 2. Ой веснянко біла, звідки ти прибігла? Звідки, звідки, звідкіля впали квіти на поля? (В. Крищенко) 3. Ах, так добре, захоплює дух, лешиш, здається, кудись далеко, відірвавшись від землі (М. Коцюбинський). 4. Мисливець почув лише: «Кур! Кур! Кур!» (О. Іваненко) 5. Каштани падають на брук: тук-тук-тук-тук (М. Ткач). 6. Строката зозуля гуляла безтурботно і всіх дразнила: ку-ку! ку-ку! (О. Іваненко) 7. О, якби то я міг повернути неповторную юність мою (В. Сосюра).

Завдання 2. Зробіть аналіз вигуків, вказавши на значення, які вони виражають у реченні. З'ясуйте грама тичну природу слів-речень, виражених вигуківими словами.

1. Дід Карась усе зрозумів. Задумано здорової — Н-но, кося! — тоненько крикнув він і батогом помахав у повітрі (О. Бойченко). 2. «Тру-ту-ту-у!» — все вище і вище підіймає над лісами свою переможну мелодію ріг... 3. Заочі на цього пана Никонора махає рукою і зневажливо кривить одне слово: «Ет!». 4. Ох, той щоденник... Хоч би він не потрапив до чужих рук... (М. Стельмах). 5. —Спасибі, — сказала нарешті Улянка. — Я забула, що треба подякувати.

Завдання 3. Прочитайте текст. Поясніть правопис вигуків.

Був собі, жив собі невеличкий жучок. А який він був — може, хочете знати? Ох, важко сказати про це... Як сідав він на гілочці, пташки казали: — Он зелений жучок, зловімо його! І пурх-пурх до

нього. Та хіба він дурний був, щоб так і дати себе з'їсти! Він — дж-дж — розправив крильця і полетів...Якось уранці прокинувся він і полетів навпростець, над лісовою галявиною, до ставка...

— Ой, що це таке? — раптом закричав жучок, — Хто це ловить мене?

Справді, ніби щось заплутало його ніжки... Якись тоненькі срібні ниточки літали в повітрі (За О. Іваненком).

Список використаної літератури:

Основна література

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови: Морфологія. Київ: Либідь, 1993. 336 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Підручник /за ред. А. П. Грищенка. Київ: Вища школа, 1997. 493 с.
3. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища школа, 2001. 430с.
4. Сучасна українська мова / за ред. О. Д. Пономарева. Київ: Либідь, 2001. 400 с.
5. Сучасна українська мова. Морфологія: підручник /за ред. А. К. Мойсієнка; Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. Київ: Знання, 2013. 524 с.
6. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Київ: Наук. думка, 2007. 288 с.
7. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Київ: Наук. думка, 2019. 391 с.

* * *

1. Глібчук Н. М., Добосевич У. Б. Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум: Навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 486 с.
2. Венжинович Н.В., Пискач О.Д. Сучасна українська літературна мова. Морфологія.

Навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Ужгород: Гражда, 2017. 232 с.

3. Захлюпана Н. М., Кузьма І. Т., Кутня Г. В. Морфологія: навчально-методичний посібник. Львів, 2009. 120 с.

4. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Явір В.В. Сучасна українська літературна мова: Збірник завдань для лабораторних робіт. Київ: Знання, 2006. 356 с.

Допоміжна література

1. Андерш Й. Ф. Семантична характеристика давального відмінка в сучасній

українській мові. Українська мова і література в школі. 1974. № 10.

2. Андерш Й. Ф. Семантична структура безприйменникового давального відмінка в

чеській і німецькій мовах. Київ: Наук. думка, 1975. 134 с.

3. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Ужгород, 1960.

4. Вихованець І. Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. Київ: Наук. думка, 1971. 120 с.

5. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови. Київ: Наук. думка, 1980. 286 с.

6. Вихованець І. Р. Родовий відмінок на тлі синтаксичної деривації. Мовознавство. 1983. № 2.

7. Вихованець І. Р. Морфологічні і семантичні відмінки // Функціонально-когнітивні вияви граматичних структур: Зб. наук. праць. Київ: 1998. С. 13-17.

8. Горпинич В. О. Українська морфологія. Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. 359 с.
10. Юшук І. П. Українська мова. Київ: Либідь, 2005. 640 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Підручники для вивчення навчальної дисципліни:

<http://www.linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index2.htm>

<http://sum.in.ua/>

<https://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=22856&page=777>

2. Освітні портали:

<http://www.mova.info/>

<https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

<https://ulif.org.ua/>

<https://nubip.edu.ua/node/74019>

https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/morfologija_i_pravopis/gramaticichni_znachennja/6-1-0-85

<https://miyklas.com.ua/p/ukrainska-mova/6/imennik-43064/morfologiia-imennik-iaak-chastina-movi41979/re-7faf75a1-4be8-40c9-8111-acd137cb60ab>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>